

HOOFSTUK 6: Weidingstelsel riglyne

Dr Mias van der Westhuizen

Vrystaat Provinsiale Departement van Landbou en Landelike Ontwikkeling

INLEIDING

Ten einde die volhoubaarheid van weiveld op 'n plaas te verseker is dit belangrik dat 'n boer kennis van die belangrikste indikatorweiplante/ sleutelweiplante van sy omgewing moet hê. Net soos die Bonsmaraboer sy diere deurlopend beoordeel, selekteer en na verhoogde reproduksie en produksiewaardes streef, so behoort dit tweede natuur vir hom/haar te wees om ook op veldveranderinge te let. Die weiding-ekostelsel is slegs oor die lang termyn volhoubaar indien die plaas se veldtoestand verbeter of in 'n optimale toestand verkeer. Dit maak nie saak hoe goed 'n boer se kalfpersentasies of interkalfperiodes mag wees nie, indien sy/haar weiveld neig om te verswak is dit 'n vroeë waarskuwing dat die boerdery op die afdraandpad is. Die implementering van 'n volhoubare weidingstelsel sonder insette van kundiges is gewoonlik nie moontlik nie. Vervolgens word 'n paar beginsels vir volhoubare weiveldbenutting bespreek.

1. Veebelading

Die eerste beginsel is om te bepaal hoeveel diere die boerdery-eenheid kan dra sonder dat die veld se toestand verswak. Geen stelsel kan oor die lang termyn slaag indien die veldpotensiaal oorskakel word nie. Departementele weidingkapasiteitsnorme is vir die hele Suid-Afrika beskikbaar. Dit is egter baie belangrik om te besef dat hierdie waardes slegs as riglyn dien vir veld wat in 'n goeie toestand verkeer en dat weidingkapasiteit van plaas tot plaas wissel. Dit is baie belangrik dat veldtoestand in berekening gebring moet word om veebelading te bereken en dit is 'n aanduiding van die gesondheid, die vermoë om diereproduksie te lewer, asook die vermoë om risiko's, soos droogtes, te hanteer. Veldtoestand word bepaal deur te kyk na die verhouding van smaakliker/ hooggewenste plante teenoor minder smaaklikes, sowel as die voorkoms van pionierplante. Sonder deeglike weiveld-evaluering is dit onmoontlik om die werklike toestand waarin die weiveld verkeer vas te stel.

Waarskuwing aan veeboere

- **Verhoging in veegetalle:** Die veebelading moet so na as moontlik aan die weidingkapasiteit vir die plaas wees. Indien veebelading te hoog is, lei dit tot oorbeweiding, wat biologiese en finansiële faktore soos volg beïnvloed: **verswakking van veldtoestand; verlaging in beskikbare weidingsmateriaal; verlaging in kwaliteit van veld; verhoging van droogterisiko's en verlenging van die tydperk van droogtes; verlaging in diereprestasie; verlaging in bruto inkomste; asook 'n verlaging in die stabiliteit van die boerdery.**
- **Weidingstelsels waar veebelading swaarder as die plaas se weidingkapasiteit is, is gewoonlik in die lentemaande meer onder druk omdat reserwes op die veld dan op hul laagste is.**

2. Effektiewe rus van veld

Naas veebelading is effektiewe rus van veld die tweedebelangrikste beginsel vir volhoubare diereproduksie. Wisselweiding, waar kampe voldoende rus ontvang, moet toegepas word, sodat die groeikragtigheid van smaaklike, hooggewenste plante voldoende kan herstel. Die lengte van rusperiodes is natuurlik aan reënval, seisoen asook veldtipe gekoppel. Tydens die groeiseisoen is dit moontlik om na ses weke 'n kamp weer te beweï, terwyl 'n rustydperk van ses maande tydens die laat herfs-, winter- en lentemaande toegepas moet word. Wetenskaplikes en boere lê al hoe meer klem op die inbou van lang rusperiodes (ongeveer elke derde of vierde jaar). Die lengte van hierdie lang rusperiode verskil natuurlik van veldtipe tot veldtipe, terwyl die betroubaarheid van reënval ook 'n groot rol speel. Met vleisbeeste in suurvelddele is 'n agt-maande-rustydperk, vanaf die begin van Oktober tot die einde van Mei, elke derde jaar voldoende, terwyl langer rusperiodes vir soet veldtipes aanbeveel word. Die strawwer ontblaring van kampe net voor die toepassing van 'n lang rusperiode is net so belangrik om groeikragtigheid te verseker.

Waarskuwing aan veeboere

- **Die groeikragtigheid van smaaklike plante moet hoër wees as dié van on smaaklikes. Dit dien as vroeë waarskuwing vir veldtoestandveranderinge en kan maklik tydens die lang rusperiodes waargeneem word. So, byvoorbeeld, moet plante soos rooigras, vingergras en assegaigras se groeikragtigheid hoër wees as dié van terpentyn-, koperdraad- en steekgras.**

3. Effektiewe benutting van veld

Hoe meer dikwels veld in 'n groeiseisoen beweï word, hoe nadeliger is die uitwerking daarvan op groeikragtigheid. Hierteenoor kan geen beweïding vir 'n paar jaar ook nadelig wees omdat polle wat nie beweï word nie, geneig is om te veel droë materiaal te versamel, wat groeikragtigheid en saadproduksie benadeel. Hierdie polle sal dan ook later afsterf en deur eenjarige kruide of minder gewenste grasse vervang word. Die ideale aantal kere wat 'n kamp in 'n groeiseisoen benut behoort te word wissel tussen 1 tot 3 ontblarings. Die intensiteit van beweïding verwys na die hoeveelheid materiaal wat tydens beweïding verwyder word. Intensiteit van beweïding word grootliks deur die hoeveelheid ou droë materiaal bepaal. Dit is baie makliker om kampe in die lentemaande skoner te beweï as in die wintermaande. Uit 'n kwaliteitsoogpunt is dit goed om kampe elke derde jaar redelik skoon te benut. Indien dit egter jaarliks of elke tweede jaar plaasvind, sal veldtoestand oor die lang termyn verswak. Wat wel baie belangrik is, is dat hoe strawwer die veld benut word, hoe langer sy rusfase moet wees (veral ten opsigte van wortelgroei). Effektiewe weiveldbestuursprogramme moet met die hulp van kundiges ongestel word: dit moet eeter ook gereeld hersien word om optimale veldbenutting te verseker.

Waarskuwing aan veeboere

- Onbeplande benutting van kampe, waar die frekwensie of intensiteit van benutting te hoog is, sal tot 'n verlaging in die produksie en groeikragtigheid van smaaklike meerjarige plante lei, terwyl minder smaaklike, ongewenste plante sal vermeerder. Gevolglik sal diereproduksie stelselmatig begin afneem, terwyl insetkoste in terme van lekke drasties kan verhoog.

4. Plaasbeplanning

Dit verwys na die ontwikkeling en instandhouding van infrastruktuur op die plaas en behels die grootte en aantal kampe per trop, sowel as voldoende watervoorsiening. Die effektiewe inskakeling van aangeplante weidings en oesreste is natuurlik ook deel van plaasbeplanning. Wat belangrik is vir effektiewe veldbestuur, is dat daar voldoende kampe vir elke trop diere beskikbaar moet wees. Alhoewel goeie veldbestuur met slegs drie kampe per trop moontlik is, word meer as drie kampe normaalweg aanbeveel. Vir effektiewe benutting is dit ook belangrik dat verskillende veldtipes (voorskoot, vlakke, rante en vleiveld) geskei word. Kampe wat te groot is (>100 ha), word ook moeilik effektief benut en moet verkieslik gedeel word.

OPSOMMING

Suid-Afrika se weiveld bestaan uit verskillende veldtipes, elk met sy eie unieke omstandighede en vereistes; gevolglik sal dit verkeerd wees om te veralgemeen deur slegs een weidingstelsel te wil propageer. Die korrekte benutting (belading, intensiteit, frekwensie en seisoen) is die belangrikste uitdaging vir suksesvolle veldbestuur. Dit moet natuurlik gepaardgaan met langtermynveldverbetering of -instandhouding om sodoende volhoubaar te kan wees. Alhoewel die regte veebelading sekerlik die belangrikste komponent is, is besluite soos wanneer diere van een kamp na 'n ander verskuif gaan word, eweneens belangrik vir die effektiewe benutting van die weiding-ekostelsel. Aangesien al hierdie faktore nouverwant aan mekaar is, kan die sukses van 'n toegepaste weidingstelsel drasties beïnvloed word deur enige kombinasie van hierdie faktore. Suksesvolle weidingbestuur is dus slegs moontlik indien bogenoemde faktore op 'n holistiese wyse deur die boer benader word.

Die implementering van 'n volhoubare weidingstelsel sonder die hulp van weidingkundiges word nie aanbeveel nie. Die volgende stappe is belangrik:

- 'n Plaaskaart, wat kampgroottes, aangeplante weidings en kontantgewasse aandui, is noodsaaklik.
- Bepaal weidingkapasiteit deur departementele norm as wegspringwaarde te gebruik. Evalueer kampe in terme van veldtoestand en weidingkapasiteit, en wees op die uitkyk vir indikatore van veldverswakking.
- Besluit op 'n veeproduksiestelsel en bereken die hoeveelheid diere vir die boerdery-eenheid.
- Gebruik beginsels, soos in hierdie dokument bespreek, om 'n weidingstelsel uit te werk.
- Identifiseer sensitiewe kampe (erosie of swak veldtoestand) en gee hulle spesiale behandeling.
- Identifiseer infrastruktuurprobleme en beplan om dit oor die medium en lang termyn reg te stel (bv. verdeel kampe wat te groot is, hervestig aangeplante weiding, ens.).
- Verbeter kennis oor veld en indikatore vir verbetering (rooigras, vingergras, borseltjiegras, ens.), sowel as verswakking (krulblaar, koperdraad, steekgrasse, fynkweek, ens.).
- Evalueer die veldtoestand ten minste elke tweede tot derde jaar om die neiging van verandering vas te stel.
- Herbeplan veldbestuur volgens hierdie veranderings.